

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

**Uzasadnienie postanowienia
o umorzeniu śledztwa na wniosek**

**dr Konrad Buczkowski
mgr Roland Szymczykiewicz**

Prawo karne i kryminologia
Warszawa 2023

Spis treści

I. Wstęp: analiza aktualnego stanu prawnego w zakresie sporządzenia uzasadnienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego (dr Konrad Buczkowski)	5
II. Analiza negatywnych przesłanek procesowych (art. 17 § 1 k.p.k.) pod kątem zasadności i formuły sporządzania uzasadnienia o umorzeniu śledztwa (mgr Roland Szymczykiewicz)	12
Podsumowanie i wnioski <i>de lege ferenda</i> (mgr Roland Szymczykiewicz)	29
Bibliografia	33

I. Wstęp: analiza aktualnego stanu prawnego w zakresie sporządzenia uzasadnienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego (dr Konrad Buczkowski)

Przedmiotem niniejszej analizy jest kwestia możliwości wprowadzenia instytucji sporządzenia uzasadnienia śledztwa na wniosek uprawnionego podmiotu. W pierwszej kolejności zostanie ustalone, jakie regulacje funkcjonują obecnie oraz, czy takie rozwiązanie prawne jest w ogóle możliwe i potencjalnie zgodne z Konstytucją RP¹. W dalszej części opracowania zostanie sporządzana analiza zasadności wprowadzenia takiego mechanizmu odnośnie do każdej z aktualnie funkcjonujących tzw. negatywnych przesłanek procesowych, czyli przesłanek, których wystąpienie powoduje konieczność umorzenia postępowania przygotowawczego². Na końcu opracowania zostanie sformułowane podsumowanie ustaleń oraz przedstawienie wniosków *de lege ferenda*.

Uzasadnianie decyzji procesowych jest jednym z elementów realizacji dyrektywy zobowiązującej organ procesowy do całościowej oceny materiału dowodowego mającego znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Zgodnie z treścią art. 92 Kodeksu postępowania karnego³ podstawę orzeczenia może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w postępowaniu, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia.

Jak zauważa Z. Pachowicz: „z oceny wartości dowodu nie zwalnia organu procesowego ani etap postępowania, na jakim dowód przeprowadzono (przygotowawcze, sądowe), ani sposób jego przeprowadzenia (bezpośrednio, odczytanie protokołu), ani rodzaj źródła dowodowego. [...] Okoliczności mające znaczenie dla rozstrzygnięcia to takie, które mogą mieć wpływ na ustalenia odnośnie winy i kwalifikacji prawnej oraz rzutować na wymiar kary oraz środków karnych. Realizacja obowiązku wynikającego z tego przepisu następuje poprzez uzasadnienie orzeczenia, które powinno zawierać ocenę wszystkich dowodów, ze wskazaniem, jakie fakty zostały uznane za udowodnione lub nieudo-

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: „Konstytucja RP”.

² J. Zagrodnik, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, LEX 2023, komentarz do art. 17 k.p.k.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.), dalej: „k.p.k.”.

wodnione, na jakich w tej mierze oparto się dowodach i dlatego nie uznano dowodów przeciwnych (art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k.)”⁴.

Zgodnie z treścią art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k. każde postanowienie wydawane w toku postępowania karnego wymaga uzasadnienia, chyba że ustawa zwalnia z obowiązku jego sporządzenia. Przepis ten odnosi się zatem do wszystkich rodzajów postanowień niezależnie od tego, na jakim etapie postępowania karnego są wydawane, czego dotyczą i przez jaki organ procesowy zostały wydane. Choć sam przepis nie wskazuje, jakie elementy powinno zawierać uzasadnienie, to – jak zauważają P. Hofmański i S. Zabłocki – „w orzecznictwie ugruntowany został pogląd, iż z istoty uzasadnienia wynika to, że powinno ono wskazywać wszystkie ważne przesłanki, którymi kierował się organ wydający postanowienie, a w konsekwencji powinno wyczerpująco wyjaśnić przede wszystkim podstawę faktyczną postanowienia, a w miarę potrzeby wskazywać także przesłanki prawne. Tym samym uzasadnienie powinno, co do zasady, zawierać elementy określone w przepisie art. 424 § 1 k.p.k. (jeśli chodzi o postępowanie pierwszoinstancyjne) oraz w przepisie art. 457 § 3 k.p.k. (jeśli chodzi o postępowanie drugoinstancyjne), chociaż unormowania te dotyczą bezpośrednio jedynie uzasadnienia orzeczeń zapadających w formie wyroków. Wskazane wyżej wymogi dotyczące niezbędnych elementów uzasadnienia postanowienia zyskują na znaczeniu w odniesieniu do postanowień, które zbliżone są w swym charakterze do wyroków, a więc do orzeczeń merytorycznie kończących postępowanie. Podkreśla się też, że uzasadnienie postanowienia powinno – tak jak uzasadnienie wyroku – spełniać choćby minimalnie funkcję perswazyjną, tj. wyłuszczać powody podjęcia decyzji, by strony mogły przekonać się o jej słuszności, i funkcję kontrolną, tj. przedstawiać instancji odwoławczej podstawy do sprawdzenia tej słuszności”⁵.

Przypadki, w których ustawa zwalnia z obowiązku uzasadniania postanowień, zawarte zostały w kilku przepisach Kodeksu postępowania karnego. Ma to miejsce w odniesieniu do postanowienia o dopuszczeniu dowodu oraz uwzględnieniu wniosku, któremu inna strona nie sprzeciwiła się, chyba że orzeczenie podlega zaskarżeniu (art. 98 § 3 k.p.k.), postanowienia o odmowie wstrzymania wykonania zaskarżonego orzeczenia w związku z wnioskiem o przywrócenie terminu (art. 127 k.p.k.), postanowienia o odmowie wstrzymania wykonania zaskarżonego postanowienia (art. 462 § 2 k.p.k.). W przypadku oddalenia kasacji jako oczywiście bezzasadnej nie wymaga ona pisemnego uzasadnienia, jednakże jeżeli postanowienie zostało wydane na posiedzeniu oraz wtedy, gdy zostało wydane na rozprawie, a strona pozbawiona wolności nie miała przedstawiciela procesowego i nie została sprawa dzwona na rozprawę, uzasadnienie sporządza się na jej wniosek (art. 535 § 3 k.p.k.).

Wyjątek od zasady uzasadniania postanowień w postępowaniu karnym został przewidziany również w art. 325e § 1 zd. 2 k.p.k. Zgodnie z treścią tego przepisu postanowienia o wszczęciu

⁴ Z. Pachowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2023, komentarz do art. 92.

⁵ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 257.

dochodzenia, odmowie wszczęcia dochodzenia, umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw, umorzeniu dochodzenia oraz o jego zawieszeniu mogą zostać zamieszczone w protokole, o którym mowa w art. 304a k.p.k., i nie wymagają uzasadnienia. Na wniosek strony organ prowadzący dochodzenie podaje ustnie najważniejsze powody rozstrzygnięcia. Zgodnie z art. 325e § 1a k.p.k. w przypadku, gdy zawiadomienie o przestępstwie zostało złożone przez inspektora pracy lub Najwyższą Izbę Kontroli, uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia dochodzenia oraz umorzeniu dochodzenia sporządza się na ich wniosek. Przepisy art. 422 i 423 k.p.k. stosuje się odpowiednio⁶. Zażalenie wnosi się w terminie 7 dni od daty doręczenia postanowienia z uzasadnieniem.

Artykuł 325e został dodany do Kodeksu postępowania karnego w wyniku rozległej nowelizacji przeprowadzonej ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych⁷. Zmiany te, jak wskazywał ustawodawca, miały być konieczne w celu przyspieszenia i ułatwienia postępowania, przy jednoczesnym respektowaniu standardów ochrony praw człowieka. Motywację do wprowadzenia tych zmian ustawowych stanowiły także: konieczność dostosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego do umów międzynarodowych, eliminacja rozbieżności z Konstytucją RP, uwzględnienie postępu w nauce i technice, a także korygowanie błędów zauważonych w dotychczasowym stosowaniu tego Kodeksu⁸.

Z kolei § 1a analizowanego przepisu k.p.k. (w brzmieniu obowiązującym na dzień dzisiejszy) przyjęto z dniem 9 kwietnia 2014 r.⁹ Pierwotnie, tj. w 2011 r., ustawodawca w uprawnienie do uzyskania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu dochodzenia wyposażył tylko inspektora pracy¹⁰, kierując się zwiększeniem efektywności działania Inspekcji oraz skuteczniejszym ściganiem przestępstw, w szczególności przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, bądź polegających na udaremnianiu lub utrudnianiu wykonania przez inspektora pracy czynności służbowej¹¹. Następnie uprawnienie do wnioskowania o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia o umorzeniu dochodzenia uzyskała Najwyższa Izba Kontroli, a ustawodawca motywował to skuteczniejszą ochroną interesu publicznego. Co ciekawe, w uzasadnieniu projektu ustawy ustawodawca sam wskazywał

⁶ Oznacza to, że organy te muszą złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia w terminie 7 dni (art. 422 k.p.k.), zaś uzasadnienie pisemne postanowienia o umorzeniu dochodzenia powinno być sporządzone w terminie 14 dni od daty ich wpływu (art. 423 § 1 k.p.k.).

⁷ Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.

⁸ Por. uzasadnienie projektu, druk sejmowy nr 182, IV kadencja.

⁹ Zmianę wprowadzono mocą art. 1 ustawy z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 384).

¹⁰ Stało się to na podstawie art. 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 142, poz. 829) z dniem 8 sierpnia 2011 r.

¹¹ Por. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o Państwowej Inspekcji Pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3870, VI kadencja, s. 16.

na to, że trudno ocenić trafność merytoryczną postanowienia bez uzasadnienia, a także zawarł godną zacytowania konstatację o nierówności uprawnień poszczególnych podmiotów: „przyznanie przez ustawodawcę jednemu tylko podmiotowi (inspektorowi pracy) prawa do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia o odmowie wszczęcia i umorzeniu dochodzenia wprowadza nierówność między podmiotami uprawnionymi do wnoszenia zażalenia na postanowienia wydawane w tych sprawach”¹².

Rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę znoszące obowiązek sporządzenia uzasadnienia w przypadku wpisania postanowienia o wszczęciu dochodzenia, odmowie wszczęcia dochodzenia, umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw, umorzeniu dochodzenia oraz o jego zawieszeniu do protokołu z przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie, o którym mowa w art. 304a k.p.k., spotkało się w piśmiennictwie z krytyką¹³. Wskazywano, że odstąpienie od uzasadnienia wskazanych enumeratywnie w art. 325e § 1 k.p.k. postanowień osłabia prawo do ich zaskarżania w drodze zażalenia, a to z tego powodu, iż podmiot uprawniony do jego wniesienia nie poznaje okoliczności, które stały się przyczyną takiego rozstrzygnięcia. Brak uzasadnienia wpływa również na decyzję organu rozpoznającego zażalenie na wydane postanowienie, który nie ma – podobnie jak podmiot uprawniony – możliwości zapoznania się z tokiem rozumowania leżącym u podstaw określonego rozstrzygnięcia¹⁴.

Analizując wskazany przepis, należy też zauważyć, że ustawodawca wprowadził wyraźne zróżnicowanie uprawnień podmiotów względem prawa do pozyskania pisemnego uzasadnienia postanowienia o umorzeniu dochodzenia. Wskazać należy bowiem, że stronie przysługuje prawo do uzyskania ustnych najważniejszych motywów rozstrzygnięcia i to niezależnie od tego, czy postanowienie o umorzeniu dochodzenia zostało ujęte w protokole przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie (z art. 304a k.p.k.) czy też sporządzono je osobno¹⁵. Po stronie organu prowadzącego dochodzenie nie istnieje obowiązek pisemnego jego uzasadnienia, jest to jego ewentualna i fakultatywnie podejmowana decyzja. Z kolei inspektor pracy oraz Najwyższa Izba Kontroli mają prawo w ciągu 7 dni złożyć wnioski o uzasadnienie postanowienia o umorzeniu dochodzenia, ale tylko pod warunkiem, że byli podmiotami składającymi zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa¹⁶. Podkreślenia wymaga, że

¹² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 1097, VII kadencja, s. 3.

¹³ S. Steinborn, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, LEX 2016, komentarz do art. 325e k.p.k., teza 3; C. Golik, *Uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu dochodzenia sporządzane w trybie art. 325e § 1 k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 4, s. 129–160; K. Dudka, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, LEX 2023, komentarz do art. 325e k.p.k.

¹⁴ J. Tylman, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003, s. 652–653; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, s. 837.

¹⁵ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2023, komentarz do art. 325e k.p.k., teza 5.

¹⁶ Z. Brodzisz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2016, s. 770–771.

ustawodawca tym zapisem wprowadził do polskiej procedury karnej mechanizm sporządzania pisemnego uzasadnienia postanowienia o umorzeniu dochodzenia. Odnotowania wymaga to, że jest to wyjątek, jeżeli bowiem podmioty te nie były zawiadamiającymi o możliwości popełnienia przestępstwa, to tak jak i inne niebędące stroną podmioty nie mają prawa nawet do uzyskania najważniejszych ustnych motywów. Istnienie takiego zróżnicowania prawnego nie wydaje się uzasadnione.

Opisane uprzywilejowanie tylko dwóch podmiotów (inspektora pracy i Najwyższej Izby Kontroli) może naruszać – wynikającą z art. 32 Konstytucji RP – zasadę równości wobec prawa. Ponadto, jak zauważa C. Golik, przeciwko temu rozwiązaniu można wywodzić jeszcze dwa argumenty. Pierwszy – o charakterze techniczno-legislacyjnym i drugi – wynikający z zaburzenia hierarchii decyzji procesowych. W odniesieniu do pierwszego z zarzutów autor ten wskazuje na to, że art. 325e § 1a k.p.k. jest przepisem szczególnym „drugiego stopnia” względem art. 98 § 1 k.p.k., który stanowi, iż co do zasady każde postanowienie powinno zawierać uzasadnienie¹⁷. Drugi zarzut powiązany jest z obowiązkiem bezwzględnego sporządzania pisemnych uzasadnień w przypadku wydania zaskarżalnego zarządzenia (art. 99 § 2 k.p.k.). Ranga zarządzeń jest oczywiście niższa niż postanowienia, a tym samym trudno jest znaleźć racjonalne uzasadnienie dla wymogu każdorazowego uzasadniania zarządzeń podlegających zaskarżeniu, podczas gdy w odniesieniu do zaskarżalnych postanowień możliwe jest odstępianie od ich uzasadnienia (choć oczywiście nic nie stoi na przeszkodzie, by takie uzasadnienie zostało sporządzone)¹⁸.

Dodatkowo należy też wskazać, że opisana w art. 325e § 1 k.p.k. procedura ustnego przedstawienia najważniejszych motywów rozstrzygnięcia nie jest bliżej opisana¹⁹. Podkreślić należy, że ani art 325e k.p.k., ani inne przepisy nie precyzują, jak ma wyglądać takie przedstawienie ustnych motywów i jak ma zostać udokumentowany fakt przeprowadzenia takiej czynności. Przepisy są też bardzo niejasne co do tego, jak uzyskanie takich ustnych powodów ma się do biegu terminu na złożenie zażalenia ani jaki jest termin dla uzyskania od organu takiej informacji²⁰. Wydaje się zdecydowanie, że termin ten powinien zostać dookreślony, nie wystarczy ogólne przekonanie, że powinno to nastąpić bez zbędnej zwłoki.

Należy w tym miejscu wskazać, że treść art. 325e § 1 k.p.k. była przedmiotem rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny, który w wyroku z dnia 25 marca 2014 r., SK 25/13, orzekł, iż art. 325e § 1 zd. 2 k.p.k. w zakresie, w jakim zezwala organowi prowadzącemu dochodzenie na wydanie postanowienia o umorzeniu dochodzenia bez uzasadnienia, jest zgodny z art. 78 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP²¹.

¹⁷ „Pierwszy stopień” to uregulowanie szczególne art. 325e § 1a względem art. 325e § 1 k.p.k.

¹⁸ Zob. C. Golik, *Uzasadnienie...*, s. 137.

¹⁹ K. Dudka, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 325e k.p.k.

²⁰ M. Kurowski, [w:] *Kodeks...* art. 325e k.p.k.

²¹ Dz.U. z 2014 r. poz. 440.

Innych elementów skargi (w tym zgodności z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP) Trybunał nie badał, albowiem postępowanie odnośnie do części skargi zostało umorzone.

Warto w tym miejscu podkreślić, że na moment orzekania przez Trybunał Konstytucyjny obowiązywał przepis art. 325e § 1 k.p.k. w takim brzmieniu, że nie było w nim jeszcze zapisanego uprawnienia strony do uzyskania ustnych najważniejszych motywów rozstrzygnięcia, a zatem taka decyzja procesowa po prostu w ogóle nie była uzasadniana, nawet ustnie. Zmiana przepisu umożliwiająca uzyskanie ustnych najważniejszych motywów rozstrzygnięcia nastąpiła dopiero od dnia 8 kwietnia 2015 r.²²

Wskazany wyrok Trybunału był skutkiem skargi, w której wywodząco – na tle konkretnego stanu faktycznego – że art. 325e § 1 zd. 2 k.p.k., zwalniający organy ścigania z obowiązku uzasadniania decyzji o odmowie wszczęcia dochodzenia lub umorzeniu dochodzenia nie zapewnia możliwości wniesienia skutecznego środka odwoławczego. Skarżący wskazywał, że w rezultacie prawo do skargi na orzeczenia i decyzje określone w art. 78 Konstytucji RP staje się fikcją z powodu braku uzasadnienia. Również prawo do sądu, zagwarantowane w art. 45 Konstytucji RP, miało stawać się iluzoryczne z powodu trudności w skonstytuowaniu skutecznego odwołania, wynikających z braku dostępu do uzasadnienia decyzji, co według skarżącego miało naruszać istotę fundamentalnych zasad sprawiedliwego postępowania.

Trybunał Konstytucyjny nie zgodził się z tą tezą. Stwierdził bowiem, że prawo do zaskarżenia rozstrzygnięć pierwszoinstancyjnych nie zostało naruszone przez art. 325e § 1 zd. 2 k.p.k., gdyż przepis ten nie wyłącza prawa pokrzywdzonego przestępstwem do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu dochodzenia. Brak uzasadnienia postanowienia tego rodzaju nie stoi na przeszkodzie sporządzeniu zażalenia i poddaniu postanowienia kontroli sądowej, która może w konsekwencji doprowadzić nawet do jego uchylecia²³. Warto również zauważyć, że podobne stanowisko – na gruncie art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²⁴ – zajmuje Europejski Trybunał Praw Człowieka, który uznaje, iż elementem rzetelnego procesu karnego jest uzasadnianie decyzji sądowych, co oznacza, że to sądy – a nie wszystkie organy procesowe – są zobowiązane do odpowiedniego przedstawiania argumentów, na których oparły rozstrzygnięcie danej sprawy²⁵.

Należy podkreślić, że powyżej opisane uregulowania nie mają zastosowania do postanowień o umorzeniu śledztwa. Te bowiem w każdym przypadku muszą zawierać uzasadnienie i składanie wniosku o jego sporządzenie nie jest wymagane. Co do treści uzasadnienia postanowienia – zgodnie z wypracowaną doktryną procesu karnego (jak to już wskazano wcześniej)

²² Było to wynikiem wejścia w życie ustawy z dnia 28 listopada 2014 o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).

²³ Zob. uzasadnienie wyroku TK z dnia 25 marca 2014 r., SK 25/13.

²⁴ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

²⁵ Zob. C. Nowak, *Prawo do rzetelnego procesu sądowego w świetle EKPC i orzecznictwa ETPC*, [w:] *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009, s. 144–145.

– powinno stosować się odpowiednio przepisy dotyczące konstrukcji uzasadnienia wyroku (art. 424 § 1 k.p.k.)²⁶. Oznacza to, że powinno ono zawierać wszystkie istotne przesłanki, którymi kierował się organ je wydający, w tym wskazywać podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia, a także prezentować okoliczności, które zostały przyjęte w postanowieniu, w tym dowody, które organ je wydający uznał za istotne dla swojej decyzji.

W odniesieniu do zawartości uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego – prowadzonego zarówno w formie dochodzenia, jak i śledztwa – przywołać warto § 221 ust. 2 regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury²⁷, który stwierdza, iż powinno się w nim: wymienić osoby, przeciwko którym toczyło się postępowanie, oraz przedstawione im zarzuty albo czyny będące jego przedmiotem, zwięźle przedstawić czynności, jakich dokonano, i poczynione na ich podstawie ustalenia, ocenić zebrane dowody oraz wskazać podstawy faktyczne i prawne, które zadecydowały o umorzeniu. Jak zauważa C. Golik, „wskazany przepis Regulaminu prokuratorskiego z pewnością odnosi się także do uzasadnienia sporządzanego w trybie art. 325e § 1a k.p.k., gdyż nie zawęża zawartych w sobie nakazów jedynie do uzasadnień stanowiących integralną część postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Ujęcie normy § 221 ust. 2 Regulaminu prokuratorskiego wskazuje na zdecydowanie praktyczny charakter tego przepisu. Dostrzec w nim można próbę realistycznego, pragmatycznego ujęcia wszystkich wymogów, jakie przed uzasadnieniem postanowienia – zwłaszcza postanowienia umarzającego postępowanie przygotowawcze – stawia doktryna i orzecznictwo”²⁸.

Reasumując, należy wskazać, że w aktualnym stanie prawnym występuje wyraźne zróżnicowanie przepisów względem obowiązku sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Zawsze (z urzędu) pisemnie muszą być uzasadniane postanowienia dotyczące umorzenia śledztwa. Z kolei uzasadnienie postanowienia o umorzeniu dochodzenia co do zasady sporządzane być nie musi, a strona może uzyskać tylko ewentualne ustne podanie najważniejszych motywów zapadłego rozstrzygnięcia. Wyjątkiem jest jedynie prawo inspektora pracy lub Najwyższej Izby Kontroli do zażądania sporządzenia pisemnego uzasadnienia postanowienia o umorzeniu dochodzenia, które przysługuje im pod warunkiem, że byli podmiotami składającymi zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa. Oznacza to, że ustawodawca wprowadził już do procedury karnej mechanizm sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego (dochodzenia), choć aktualnie w bardzo wąskim zakresie. Konstatacja ta będzie mieć znaczenie w kontekście dalszych rozważań w niniejszej analizie.

²⁶ K. Woźniewski, *Prawidłowość czynności procesowych w polskim procesie karnym*, Gdańsk 2010, s. 114–115.

²⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1115 ze zm.).

²⁸ C. Golik, *Uzasadnienie...* s. 141.

II. Analiza negatywnych przesłanek procesowych (art. 17 § 1 k.p.k.) pod kątem zasadności i formuły sporządzania uzasadnienia o umorzeniu śledztwa (mgr Roland Szymczykiwicz)

W celu rozważenia możliwości formalnych oraz merytorycznych argumentów za sporządzeniem uzasadnienia o umorzeniu śledztwa nieodzowne wydaje się przeprowadzenie analizy okoliczności, w jakich dochodzi do podjęcia tej decyzji procesowej. Poniżej zostaną poddane analizie poszczególne negatywne przesłanki procesowe, tj. w skrócie zostanie przedstawione, na czym one polegają oraz dokonana zostanie analiza, czy możliwe jest wprowadzenie mechanizmu sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa z perspektywy stosowania danej przesłanki. W art. 17 § 1 k.p.k. ustawodawca zapisał łącznie otwarty katalog 11 przesłanek; zostaną one opisane poniżej.

1) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k.

Zgodnie z treścią analizowanego przepisu postępowania nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli czynu nie popełniono lub brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia. W istocie rzeczy przepis ten zawiera dwie rozłączne i niezależne od siebie negatywne przesłanki procesowe: brak popełnienia czynu oraz wskazany powyżej brak dostatecznych danych.

Odnosząc się do pierwszej z przesłanek, należy wskazać, że wbrew wydawałoby się literalnie jasnej treści przepisu, w literaturze powstały dwie propozycje jego interpretacji: węższa i szersza²⁹. W węższym ujęciu przesłankę tę rozumie się jako sytuację, gdy do danego zdarzenia w ujęciu historycznym w ogóle nie doszło (np. nie miała miejsce zgłoszona kradzież), a także sytuację, gdy nie występuje czyn w rozumieniu prawa karnego materialnego³⁰. Chodzi tu zatem o sytuację, gdy dane zdarzenie ma miejsce, ale brak jest

²⁹ J. Kosonoga, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1-166*, red. R.A. Stefański, R. Zabłocki, LEX 2017, komentarz do art. 17 k.p.k.

³⁰ Za ujęciem węższym opowiadali się m.in.: M. Cieślak, *O przesłankach procesowych w polskim postępowaniu karnym (Podstawowe założenia i problemy metodologiczne)*, „Państwo i Prawo” 1969, nr 12, s. 961; A. Czapigo, *Umorzenie postępowania z powodu niepopelnienia czynu*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 1, s. 52-53.

elementów czynu w tym zdarzeniu (np. ma miejsce pożar, ale jest on wynikiem zdarzenia losowego w postaci pioruna). W tej kategorii mieszczą się też sytuacje, gdy sprawca działał pod wpływem przymusu bezwzględnego (*vis absoluta*) lub w wyniku odruchu bezwarunkowego³¹.

Szersza interpretacja analizowanej przesłanki, która jest w literaturze powszechniejsza, zakłada, że przesłanka ta obejmuje swym zakresem także sytuację, gdy przeciw danej osobie toczy się postępowanie karne (a zatem zostały jej przedstawione zarzuty) i stwierdzono, że osoba ta nie popełniła zarzucanego jej czynu³². W takim przypadku postępowanie przygotowawcze powinno być umorzone przeciwko podejrzanemu, co nie wyklucza prowadzenia dalszego postępowania w fazie *ad rem* i ustalania osoby właściwego sprawcy (lub sprawców). W sądzie naturalnie przesłanka ta jest podstawą uniewinnienia.

Druga z alternatywnych negatywnych przesłanek zawartych w analizowanym przepisie nie budzi rozbieżnych interpretacji czy wątpliwości w literaturze i jest odbierana zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu – jest to sytuacja, gdy brak jest danych dostatecznie uzasadniających popełnienie przestępstwa. Wskazany brak danych sprowadza się do sytuacji, gdy zarówno w ogóle nie ma dowodów na popełnienie (zaistnienie) przestępstwa, jak i gdy analiza posiadanych (czy też przeprowadzonych) przez organy ścigania dowodów nie daje dostatecznego prawdopodobieństwa podejrzenia jego popełnienia³³. Innymi słowy nie ma nawet podstawy zasadnie przypuszczać, że mogło dojść do popełnienia przestępstwa, braku temu przesłanek. Z prawnego punktu widzenia należy podkreślić, że taka sytuacja nie wyklucza zaistnienia danego zdarzenia i w tym znaczeniu przesłankę tę można określić jako „dynamiczną”³⁴.

Należy podkreślić, że występowanie wskazanej przesłanki procesowej braku dostatecznych danych może być tylko czasowe, co wynika z dynamiki postępowania karnego. Nowe okoliczności, fakty czy dowody zawsze mogą wystąpić, powodując powstanie dostatecznego przypuszczenia, że mogło dojść do popełnienia przestępstwa. Okoliczność taka procesowo obliguje organy ścigania do wszczęcia postępowania przygotowawczego.

W przypadku wprowadzenia mechanizmu sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa warto by było wskazać, aby w sentencji postanowienia organy ścigania określały, którą z przesłanek z art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. zastosowały.

³¹ R.A. Stefański, *Podstawy i przyczyny umorzenia postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 2–3, s. 12.

³² S. Waltoś, *Proces karny. Zarys sytemu*, Warszawa 2003, s. 447–448; *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011, s. 178.

³³ K. Dudka, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k..

³⁴ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 136; J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 109–110.

2) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k.

Zgodnie z nakazem prawnym płynącym z analizowanego przepisu postępowania nie wszczy-
na się, a wszczęte umarza, jeżeli czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa
stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa. Ustawodawca w jednym punkcie przepisu
uregulował *de facto* dwie odrębne od siebie przesłanki procesowe.

Pierwsza z przesłanek dotyczy braku znamion czynu zabronionego. Znamieniem czynu
zabronionego nazywamy cechy konstruktywne karalnego zachowania się określonego rodza-
ju³⁵. Każdy przepis prawa karnego zawiera odpowiednik orzeczenia nazywany „znamieniem
czasownikowym”, a także podmiot przestępstwa³⁶. Te dwa elementy występują w konstrukcji
każdego przestępstwa. Pozostałymi okolicznościami, które są konstrukcyjnie ujmowane
w treści poszczególnych przepisów, wedle decyzji ustawodawcy, są m.in. określenie przed-
miotu czynu, skutku czynu i sposobu działania. Obecnie nie budzi również wątpliwości,
że strona podmiotowa czynu (a więc określenie rodzaju umyślności, z jaką czyn może być
popełniony) również należy do znamion czynu zabronionego³⁷.

Należy wskazać, że o konstrukcji danego przestępstwa każdorazowo decyduje ustawodaw-
ca, czego wyrazem jest formułowanie przez niego znamion czynu w konkretnych przepisach
w różnych wariantach: „pojedynczych” (gdy wszystkie znamiona muszą być spełnione ra-
zem dla zaistnienia przestępstwa) lub w formie alternatywnej (gdzie zrealizowanie jednego
z wariantów „zestawu znamion” wystarczy do stwierdzenia popełnienia przestępstwa). Na-
turalnie to również ustawodawca w drodze swobodnej decyzji ustala, czy dane przestępstwo
występuje tylko w formie podstawowej, czy też jest skonstruowane „wielopoziomowo”, tj.
obok typu podstawowego przestępstwa sformułowany zostaje typ kwalifikowany lub uprzy-
wilejowany przestępstwa (albo nawet oba równocześnie). Również w gestii ustawodawcy
leży umiejscowienie danego przestępstwa w sferze ustawowej, tj. decyduje, czy będzie ono
występowało w Kodeksie karnym³⁸, czy też zapisane zostanie w innej ustawie, będąc w grupie
tzw. przestępstw okołokodeksowych.

Zastosowanie wskazanej negatywnej przesłanki procesowej wymaga uprzedniego przeprze-
wadzenia analizy prawnej wobec ustalonego stanu faktycznego sprawy i zebranych dowodów.
To przez ich pryzmat organy ścigania w postępowaniu przygotowawczym, a sąd w postępowani-
niu sądowym, podejmują decyzję procesową. Należy podkreślić, że stwierdzenie, iż dany czyn

³⁵ J. Kosonoga, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

³⁶ M. Kurowski, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

³⁷ Szeroko na ten temat: W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 41 i 83; R. Dębski, [w:] *System Prawa Karnego*, t. 3, *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, red. R. Dębski, Warszawa 2013, s. 380 i n., s. 416–418; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 232–238; K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 141–146; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 181–220.

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.), dalej: „k.k.”.

nie zawiera znamion czynu zabronionego, implikuje w sobie stwierdzenie, że dane zdarzenie w ujęciu historycznym miało miejsce, lecz nie zostały spełnione znamiona przestępstwa³⁹.

Należy też wskazać, że użycie przez ustawodawcę słowa „znamiona” w liczbie mnogiej nie oznacza automatycznie, iż użyto go w znaczeniu „co najmniej dwa” i że określenie to może odnosić się także do pojedynczej okoliczności lub zachowania⁴⁰. W zależności zatem od wspomnianej konstrukcji przepisu może to być zarówno sytuacja, gdy nie jest spełnione jedno „główne” znamię przepisu, jak i sytuacja gdy dla stwierdzenia przestępnego charakteru czynu wymagane jest równoległe spełnienie kilku znamion (przesłanek) naraz, a nie jest spełnione co najmniej jedno z nich.

Druga z przesłanek analizowanego przepisu w postaci stwierdzenia, iż „ustawa stanowi, że czyn nie stanowi przestępstwa”, jest w swej istocie bardziej określona. Sformułowanie to obejmuje dwie sytuacje prawne: określonych przez ustawodawcę w Kodeksie karnym tzw. kontratypów, czyli okoliczności wyłączających bezprawność czynu oraz okoliczności wyłączających winę.

Jedną z pierwszych definicji kontratypów sformułował W. Wolter, który wskazał, że są to okoliczności wykluczające bezprawność czynu, dające jednostce prawo naruszenia cudzego interesu, a które zostają ustawowo lub naukowo stypizowane⁴¹. Wyróżniamy kontratypy ustawowe i pozaustawowe⁴². Pierwsze, jak wskazuje nazwa, znajdują swoją podstawę w formie zapisanej bezpośrednio w ustawie. Z kolei pozaustawowe to takie, które nie znajdują swoich podstaw w ustawie, a zostały „wytworzone” przez doktrynę i orzecznictwo oraz zaakceptowane w praktyce⁴³. Przykładami są kontratypy ryzyka sportowego, zabiegu leczniczego czy zgody pokrzywdzonego⁴⁴. Zdarza się, że źródłem wytworzenia danego kontratypu pozaustawowego jest zwyczaj⁴⁵.

Jeżeli chodzi o wyliczenie obowiązujących kontratypów tzw. kodeksowych, to w obecnie są nimi np.: obrona konieczna (art. 25 § 1 k.k.), stan wyższej konieczności (art. 26 § 1 k.k.), dozwolone ryzyko (art. 27 § 1 k.k.), ostateczna potrzeba (art. 319 § 1 k.k.).

³⁹ K. Dudka, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

⁴⁰ Zob. np. uchwała SN z dnia 21 listopada 2001 r., I KZP 26/01, OSNKW 2002, nr 1-2, poz. 4, z glosą O. Si-tarcz, „Państwo i Prawo” 2003, nr 10, s. 127-130; wyrok SA w Lublinie z dnia 18 grudnia 2001 r., II AKA 270/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 12, poz. 30; podobnie wyrok SA we Wrocławiu z dnia 21 lutego 2003 r., II AKA 586/02, OSA 2003, nr 5, poz. 45.

⁴¹ W. Wolter, *Prawo karne*, Warszawa 1947, s. 190.

⁴² M. Kurowski, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

⁴³ J. Zagrodnik, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

⁴⁴ Zob. P. Kardas, *Dozwolone ryzyko sportowe – pozaustawowy kontratyp czy element precyzujący płaszczyznę bezprawności?*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 1, s. 7 i n.; P. Daniluk, *Kryteria określające zakres dóbr prawnych będących przedmiotem dyspozycji w warunkach kontratypu zgody uprawnionego*, „Przegląd Sądowy” 2007, nr 4, s. 90 i n.; P. Daniluk, *Warunki determinujące skuteczność zgody uprawnionego w prawie karnym*, „Palestra” 2005, nr 1-2, s. 34 i n.

⁴⁵ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 285; T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 184; R. Krajewski, *Kontratypy weselne*, „Palestra” 2014, nr 5-6, s. 18 i n.; J. Warylewski, *Kontratypy wiosenne*, „Palestra” 1999, nr 7-8, s. 24 i n.

Przykładami okoliczności wyłączających winę są np. stan wyższej konieczności (art. 26 § 2 k.k.), błąd co do okoliczności wyłączających znamię czynu zabronionego (art. 28 § 1 k.k.), błąd co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę (art. 29 k.k.), błąd co do bezprawności (art. 30 k.k.), działanie na rozkaz (art. 318 k.k.) oraz niepoczytalność (art. 31 § 1 k.k.).

Analiza przedmiotowego zagadnienia nie jest możliwa w ramach niniejszego opracowania z uwagi na niezwyklej obszerność tematyki. W związku z powyższym przedmiotowa okoliczność została przedstawiona w sposób skrótowy.

Analogicznie do uwag dotyczących konstrukcji sentencji postanowienia o umorzeniu śledztwa, przedstawionych w odniesieniu do art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k., również w przypadku stosowania powyżej analizowanej przesłanki zasadne byłoby zobowiązanie organów ścigania do precyzyjnego podania, którą z dwóch przesłanek z tego przepisu zastosowano, a przy ustaleniu, że ustawa stanowi, iż czyn nie stanowi przestępstwa – wskazanie konkretnej podstawy prawnej na to ustalenie. Tak sformułowana sentencja pozwalałaby odbiorcy zrozumieć powód wydanej decyzji procesowej w tym podstawowym (minimalistycznym) ujęciu. Ewentualne uzyskanie szerszej interpretacji, dla czego organy ścigania dokonały danego ustalenia, leżałoby w gestii uprawnionego podmiotu, tj. zależały od jego decyzji, czy złożyć wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa.

3) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k.

Zgodnie z art. 1 § 2 k.k. nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego szkodliwość społeczna jest znikoma. Stopień społecznej szkodliwości jest immanentną cechą każdego czynu i podlega każdorazowo indywidualnemu ustaleniu w toku dokonywanych przez organy ścigania lub sąd ustaleń, których dokonanie muszą one potrafić uzasadnić⁴⁶. Ta cecha czynu jest stopniowalna, poczynawszy od znikomości aż po możliwą do ustalenia wysoką lub bardzo wysoką szkodliwość społeczną czynu⁴⁷ i jednocześnie w tej formule stanowi przesłankę odpowiedzialności karnej.

Ustawodawca w art. 115 § 2 k.k. bezpośrednio wskazał na to, jakie przesłanki stanowią o stopniu społecznej szkodliwości czynu, tworząc jednocześnie zamknięty ich katalog⁴⁸. Zgodnie z wskazanym przepisem: „Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu należy brać pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób

⁴⁶ Por. wyrok SN z dnia 28 czerwca 2005 r., WA 14/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 96.

⁴⁷ Por. wyrok SA w Katowicach z dnia 13 stycznia 2005 r., II AKA 455/04, „Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach” 2005, nr 1, poz. 4; wyrok SA w Krakowie z dnia 20 czerwca 2000 r., II AKA 99/00, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2000, nr 12, poz. 19.

⁴⁸ J. Kosonoga, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k., teza 70. Tezę tę potwierdził też SN m.in.: w wyrokach z dnia 19 października 2004 r., II KK 355/04, LEX nr 141299, i z dnia 12 grudnia 2006 r., IV KK 395/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2413.

i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia". Analizując wskazane przesłanki, warto podkreślić, że mają one charakter mieszany, tj. znajdują się tu zarówno elementy strony przedmiotowej popełnionego czynu, jak i strony podmiotowej.

Analiza każdego z wskazanych punktów przekraczałaby ramy niniejszego opracowania i byłaby obszerna, niemniej warto zauważyć, że samo „hasło” poziomu znikomej szkodliwości społecznej czynu wydaje się być w społecznym odbiorze zrozumiałe, w tym bardzo ogólnym (nieprawniczym) ujęciu. W związku z tym określenie takiej podstawy umorzenia śledztwa zdaje się definiować i przedstawiać konkluzję powodu wydanej decyzji procesowej. Ewentualne uzyskanie informacji odnośnie do tego, jakie dokładnie przesłanki były wzięte pod uwagę i jak je rozważono w kontekście danej sprawy, zależałoby od złożenia wniosku przez uprawniony podmiot. W tej ewentualnej konfiguracji procesowej ważne byłoby to, że z sentencji postanowienia wynikałby sam z siebie podstawowy powód umorzenia postępowania.

4) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k.

Wskazany przepis formułuje zasadę niedopuszczalności procesu w sytuacji, w której wystąpią ustawowo określone okoliczności wyłączające karalność przestępstwa. Chodzi tu o sytuacje, w których ustawodawca bezpośrednio w przepisach Kodeksu karnego posługuje się zwrotem normatywnym „nie podlega karze”, do którego odwołuje się na gruncie powołanego przepisu. Ma to miejsce zarówno w części ogólnej, jak i części szczególnej Kodeksu karnego⁴⁹.

Należy wskazać, że ustawodawca posługuje się wskazanym rozwiązaniem prawnym w różnych okolicznościach, w związku z tym nie tworzą one jednolitej kategorii. Przykładowo, ustawodawca posługuje się tą przesłanką w odniesieniu do zachowania, które można określić zbiorczo mianem „czynnego żalu” polegającego na odstąpieniu od dokonania lub zapobiegnięciu skutkom zdarzenia (art. 15 § 1 i art. 17 § 1 k.k.)⁵⁰. Racje uprzywilejowania sprawcy w przypadku czynnego żalu mają najczęściej charakter kryminalno-polityczny⁵¹. Uznaje się bowiem, że z punktu widzenia ochrony dobra prawnego najważniejsze jest przeciwdziałanie jego naruszeniu, względnie zmniejszenie skutków tego naruszenia. Tytułem tylko przykładu klauzulę niepodlegania karze ustawodawca przewidział wobec sprawcy, który:

- dobrowolnie uchylił bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 § 4 k.k.);

⁴⁹ J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX 2015, komentarz do art. 17 k.p.k., teza 12.

⁵⁰ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 391.

⁵¹ J. Kosonoga, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k., teza 70.

- dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo zdarzenia powszechnie niebezpiecznego lub niebezpieczeństwo spowodowane umieszczeniem na statku wodnym lub powietrznym urządzenia lub substancji zagrażającej bezpieczeństwu osób lub mieniu znacznej wartości (art. 169 § 1 k.k.);
- dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo katastrofy w komunikacji (art. 176 § 1 k.k.);
- zawiadomił organ powołany do ścigania przestępstw o fakcie udzielenia lub obietnicy udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział, a korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną (art. 229 § 6 k.k.);
- odstąpił od zamiaru wymuszenia i zwolnił zakładnika (art. 252 § 4 k.k.).

Inną grupą okoliczności, gdy ustawodawca używa wskazanego zwrotu, są sytuacje związane z (anornatywnymi) aspektami motywacyjnymi sprawcy, jego działaniem w szczególnych okolicznościach. Dla przykładu klauzula niekaralności zapisana jest:

- w przepisie art. 236 § 2 k.k., który przewiduje, że nie podlega karze, kto zataja dowody niewinności z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu;
- w przepisie art. 25 § 3 k.k., który stanowi, że nie podlega karze, kto przekroczył granice obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu;
- w przepisie art. 233 § 3 k.k., gdzie niekaralność przewidziana jest dla tego, kto złożył fałszywe zeznanie z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu, nie wiedząc o prawie odmowy zeznania lub odpowiedzi na pytania. Dotyczy to również sprawcy, który składa fałszywe oświadczenie, jeżeli przepis ustawy przewiduje możliwość odebrania oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej (art. 233 § 6 k.k.).

Jeśli chodzi o inne ustawy, to niekaralność przewidziana jest dla osoby, która uzyskała status świadka koronnego w sprawach o przestępstwa lub przestępstwa skarbowe określone w art. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym⁵², w których uczestniczył i które jako świadek koronny ujawnił w trybie określonym tą ustawą.

W związku z powyższym wydaje się, że w sentencji postanowienia o umorzeniu śledztwa (w ogóle: umorzeniu postępowania przygotowawczego) powinna znaleźć się nie tylko wskazana przesłanka z art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k., ale też uzupełniająco powinien być przepis karny z nią powiązany. Taki zapis byłby dla odbiorcy czytelny w kontekście ustalenia powodu

⁵² Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1197.

umorzenia śledztwa. Dla przykładu podanie podstawy umorzenia jako art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 25 § 3 k.k. będzie jasno oznaczało uznanie, że ktoś przekroczył granice obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu. Niekoniecznie zatem dana osoba może chcieć uzyskać dalsze uzasadnienie, skoro zna główny motyw rozstrzygnięcia. Wskazać należy, że aktualnie nie jest praktyką podawanie uzupełniająco zastosowanego przepisu Kodeksu karnego, ale nie ma żadnych przesłanek, aby praktyki takiej nie wdrożyć. Nawet gdyby uznać, teoretycznie, że taki zabieg wymagałby odpowiedniego ustawowego zapisu, to jest to jedynie drobna, prosta i „kosmetyczna” zmiana legislacyjna, którą należałoby rozważyć.

5) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. (oskarżony zmarł)

Przedmiotowa przesłanka procesowa ma charakter formalny, jawi się jako jasna i klarowna. Śmierć oskarżonego (podejrzanego) to negatywna przesłanka procesowa o charakterze bezwzględnym, przy czym w postępowaniu przygotowawczym aktualizuje się naturalnie dopiero w postępowaniu prowadzonym *in personam*, niezależnie od tego, w jakim stadium postępowanie to się znajduje⁵³.

W związku z powyższym wydaje się, że uzasadnienie postanowienia dotyczącego umorzenia postępowania przygotowawczego (obojętne: śledztwa czy dochodzenia) z powodu wystąpienia analizowanej przesłanki procesowej może składać się w istocie tylko z jednego zdania wskazującego na fakt i sposób stwierdzenia zgonu podejrzanego oraz jego datę. Nie istnieje żaden merytoryczny lub procesowy sens uzasadniać i opisywać szerzej okoliczności sprawy, skoro nie może ona mieć dalszego biegu. Zastrzec trzeba jednocześnie, że taka sytuacja nie będzie prowadziła do niemożności ustalenia przebiegu tego postępowania czy analizy zebranych w sprawie dowodów, albowiem akta sprawy będą fizycznie istniały przez cały ustawowy (długi) okres archiwizacji akt, i będą w stosownych procedurach dostępne dla stron lub innych podmiotów. W tej sytuacji zasadne wydaje się wręcz, aby szerszy opis sprawy (podjętych działań, ustaleń dowodowych) sporządzany był dopiero na wniosek uprawnionego podmiotu, który z założenia miałby w pozyskaniu tych informacji jakiś interes faktyczny lub prawny.

6) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. (przedawnienie karalności)

Istotę przedawnienia stanowi to, że ustawodawca w Kodeksie karnym określa terminy, po upływie których ustaje karalność ścigania i tym samym proces karny nie może się dalej

⁵³ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Artykuły 1-467, Warszawa 2014, s. 139.

toczyć. Ustanie karalności przestępstwa następuje zatem z mocy prawa w rezultacie samego upływu czasu kalendarzowego⁵⁴.

W literaturze procesu karnego toczy się dyskusja nad charakterem tej przesłanki, czy ma ona charakter formalny⁵⁵, mieszany⁵⁶, czy też ewentualnie wyłącznie procesowy⁵⁷. Rozstrzygnięcie tej wątpliwości nie leży w gestii tego opracowania, nie ma też znaczenia praktycznego dla prowadzonych rozważań.

Terminy przedawnienia określone są w art. 101 i 102 k.k., z zastrzeżeniem wyłączeń ujętych w art. 104 i 105 k.k.

Zgodnie z treścią art. 101 § 1 k.k. karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 40 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa;
- 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię;
- 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat;
- 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata;
- 5 – gdy chodzi o pozostałe występki.

Zgodnie art. 101 § 2 k.k. karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

Zgodnie art. 101 § 3 k.k. jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił. Natomiast w przypadku przestępstwa popełnionego w czasie dłuższym niż jeden dzień bieg przedawnienia rozpoczyna się z upływem ostatniego dnia, w którym sprawca swoim zachowaniem wypełniał znamiona przestępstwa (art.101 § 3a k.k.).

W art. 101 § 4 k.k. wymieniono trzy grupy przypadków, kiedy przedawnienie karalności nie może nastąpić przed ukończeniem przez pokrzywdzonego małoletniego 40. roku życia. Są to:

- przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, popełnione na szkodę małoletniego, zagrożone karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności;
- przestępstwa określone w rozdziale XXV, popełnione na szkodę małoletniego albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego; oraz
- przestępstwa określone w art. 156a i art. 191b k.k., popełnione na szkodę małoletniego.

⁵⁴ M. Kurowski, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

⁵⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 476; K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 145.

⁵⁶ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. D. Świecki, Warszawa 2018, s. 116.

⁵⁷ Przykładowo tak P. Hofmański, [w:] *Kodeks...*, s. 184.

Natomiast art. 102 k.k. zawiera zapis mechanizmu wydłużającego okres przedawnienia karalności, albowiem w przepisie tym ustawodawca zapisał, że jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101 k.k., wszczęto postępowanie, karalność przestępstw określonych w art. 101 § 1 k.k. ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

Zasygnalizowane wyłączenia dotyczące braku biegu przedawnienia lub jego spoczywania opisane są w art. 104 i 105 k.k. Zgodnie z pierwszym przepisem przedawnienie nie biegnie, jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego, przy czym nie dotyczy to braku wniosku albo oskarżenia prywatnego.

Z kolei art. 105 k.k. wskazuje katalog przestępstw, w stosunku do których nie biegnie przedawnienie, i są to:

- 1) zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne;
- 2) umyślne przestępstwa: zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręczeniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych;
- 3) przestępstwa określone w art. 197 § 4 lub 5 k.k., popełnione na szkodę małoletniego poniżej 15 lat;
- 4) przestępstwa określone w art. 148 § 2 pkt 2 lub § 3 k.k., popełnione w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub w związku ze zgwałceniem ze szczególnym okrucieństwem;
- 5) przestępstwa określone w art. 197 § 4 lub 5 k.k., jeżeli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem;
- 6) przestępstwa określone w art. 156 § 1 i art. 197 § 4 w związku z art. 11 § 2 k.k.

Zasadniczo przesłanka przedawnienia ma charakter bezwzględny, co oznacza, że jej wystąpienie powinno obligatoryjnie prowadzić do umorzenia postępowania przygotowawczego oraz postępowania sądowego. Wyjątkiem jest sytuacja postępowania sądowego, gdy materiał dowodowy już występujący w sprawie w momencie wystąpienia przesłanki przedawnienia pozwala na uniewinnienie oskarżonego⁵⁸. Chodzi o taką sytuację procesową, że sąd nie prowadzi już dalszego postępowania dowodowego, ale orzeka na podstawie materiału dowodowego już zebranego⁵⁹.

W postępowaniu przygotowawczym możliwe jest umorzenie postępowania zarówno w fazie *ad rem* (a zatem na etapie postępowania „w sprawie”), jak i na etapie prowadzenia postępowania przeciwko danej osobie (czyli po dokonaniu czynności przedstawienia jej zarzutów).

⁵⁸ Tak SN w wyroku z dnia 22 września 2016 r., WA 7/16, Legalis.

⁵⁹ Tak SN w postanowieniu z dnia 2 lipca 2002 r., IV KKN 264/99, Legalis.

Należy poczynić w tym miejscu konkluzję, że skoro przedawnienie powoduje z mocy prawa niedopuszczalność dalszego prowadzenia postępowania przygotowawczego, to uzasadnienie umorzenia postępowania w takiej sprawie w istocie rzeczy może ograniczać się wyłącznie do podania przyjętej kwalifikacji prawnej przedmiotu postępowania karnego (na etapie *ad rem* sprawy) lub przytoczenia postanowionego zarzutu i wskazania podstawy obliczenia przedawnienia. Nie istnieje żaden merytoryczny lub procesowy sens uzasadniać i opisywać szerzej okoliczności sprawy, skoro nie może ona mieć dalszego biegu. Zastrzec trzeba jednocześnie, tak jak przy poprzednio analizowanej przesłance procesowej, że taka sytuacja nie będzie prowadziła do niemożności ustalenia przebiegu tego postępowania czy analizy zebranych w sprawie dowodów, albowiem akta sprawy będą fizycznie istniały przez cały ustawowy (długi) okres archiwizacji akt, i będą w stosownych procedurach dostępne dla stron lub innych podmiotów. Uzyskanie szerszego wytłumaczenia, dlaczego przyjęto daną kwalifikację prawną czynu i dlaczego przyjęto, że nastąpił upływ przedawnienia w formule sporządzania uzasadnienia postanowienia na wniosek, jawi się jako rozwiązanie prawne trafne w tej sytuacji.

7) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. (*res iudicata* oraz *lis pendens*)

W analizowanej przesłance zawarte są dwie różne sytuacje procesowe: powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*) oraz zawisłości sprawy (*lis pendens*).

Stan rzeczy osądzonej występuje wówczas, gdy zostanie ustalone, że wobec danej osoby toczyło się i prawomocnie zakończyło już postępowanie o ten sam czyn⁶⁰. W literaturze przyjmuje się, że stan prawomocnego zakończenia postępowania występuje wówczas, gdy zapadłe orzeczenie nie może być wzruszone w drodze zwyczajnych środków zaskarżenia, choćby w wyniku rozpoznawania takich środków mogłoby być jeszcze zmienione⁶¹.

Z kolei w przypadku *lis pendens* występuje taka sytuacja, w której przeciw danej osobie toczy się formalnie odrębne postępowanie, ale o ten sam czyn. Wskazana sytuacja może wystąpić tylko wtedy, gdy danej osobie zostaną postawione zarzuty⁶².

Obie powyższe przesłanki procesowe co do swej istoty jawią się jako klarowne, wynikają z zasady prawnej *ne bis in idem*, której źródłem jest Konstytucja RP (art. 2, art. 30, art. 45 ust. 1).

Należy podkreślić, że poza przedmiotem niniejszego opracowania pozostaje dokładna analiza, kiedy dochodzi do wystąpienia analizowanych stanów, należy tylko zasygnalizować, że dokonywanie takich ustaleń w określonych przypadkach (czyn ciągły, ciąg przestępstw

⁶⁰ M. Rogalski, *Res iudicata jako przesłanka procesu karnego*, Rzeszów 2004, s. 105–111.

⁶¹ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 372–373; *Kodeks...*, red. P. Hofmański, s. 188.

⁶² Z. Gostyński, S. Zabłocki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Gostyński, Warszawa 2003, s. 308.

itd.) bywa skomplikowane, zdarza się, że dopiero orzecznictwo Sądu Najwyższego rozstrzyga istniejące wątpliwości co do stosowania prawa w tym zakresie⁶³.

W związku z powyższym wydaje się, że w przypadku umorzenia postępowania przygotowawczego z powodu wystąpienia analizowanej przesłanki z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. niezbędne jest wskazanie, która z przesłanek (*res iudicata* czy *lis pendens*) dokładnie zachodzi. Wydaje się, że w przypadku wprowadzenia mechanizmu sporządzania uzasadnień śledztwa na wniospek zasadne byłoby wprowadzenie nakazu, aby w sentencji jednocześnie zwięźle podać powód dokonanego ustalenia. Przykładowo zatem w sentencji byłoby wskazane, że umorzenie następuje z powodu powagi rzeczy osądzonej i (dodatkowo) ze wskazaniem, z jakiego dokładnie wyroku wynika. Taka potencjalnie delikatnie rozszerzona sentencja postanowienia przekazywałaby odbiorcy decyzji procesowej podstawową informację o przyczynie leżącej u jej źródła. Mogłaby odwozić od chęci uzyskania szerszego uzasadnienia, bo w istocie rzeczy zawierałaby wszelkie niezbędne informacje. Wskazać bowiem należy, że właśnie głównie do tego elementu, tj. wskazania, jakie jest inne ustalone skazanie za ten sam czyn lub jaka inna równoległa sprawa o ten sam czyn się toczy, co zasady powinna ograniczać się treść uzasadnienia, bo elementy sprawozdawcze z przeprowadzonego postępowania dowodowego czy ewentualna analiza treści tych dowodów nie ma żadnego procesowego znaczenia w świetle konieczności umorzenia postępowania.

8) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. (brak podlegania orzecznictwu sądów polskich)

Wskazana przesłanka procesowa jest związana z sytuacją, w której polskie prawo kształtuje dla określonego podmiotu niewzruszalny immunitet materialny. Jest on określany na poziomie różnych ustaw. Przykładowo należy wskazać, że ze względu na objęcie immunitetem orzecznictwu polskich sądów karnych nie podlegają przykładowo⁶⁴:

- 1) Prezydent RP, który za popełnione przestępstwa może być pociągnięty do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu (art. 145 ust. 1 Konstytucji RP);
- 2) osoby korzystające z immunitetu dyplomatycznego (art. 578 k.p.k.), w tym inne osoby korzystające z immunitetów dyplomatycznych na podstawie ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych (art. 578 pkt 5 k.p.k.);
- 3) osoby korzystające z immunitetu konsularnego w zakresie tego immunitetu (art. 579 § 1 k.p.k.), w tym osoby zrównane z nimi na podstawie umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych (art. 579 § 1 pkt 2 k.p.k.);

⁶³ Przykładowo SN w uchwale z dnia 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07 (OSNKW 2007, nr 7-8, poz. 55) uznał, że prawomocne skazanie rodzi powagę rzeczy osądzonej jedynie w takim zakresie, w jakim sąd orzekł o odpowiedzialności karnej za zachowania będące przedmiotem zarzutu.

⁶⁴ Wyliczenie za: J. Skorupka, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Legalis 2020, komentarz do art. 17.

- 4) posłowie i senatorowie, w takim zakresie, w jakim korzystają z immunitetu materialnego, tzn. w odniesieniu do czynów popełnionych w związku ze sprawowaniem mandatu (por. art. 105 ust. 1 oraz art. 108 w zw. z art. 105 ust. 1 Konstytucji RP);
- 5) posłowie do Parlamentu Europejskiego, tzw. eurodeputowani (art. 9 Protokołu z dnia 8 kwietnia 1965 r. w sprawie przywilejów i immunitetów Unii Europejskiej⁶⁵);
- 6) prokuratorzy, adwokaci i radcowie prawni oraz rzecznicy patentowi w zakresie chroniącego ich immunitetu materialnego, który dotyczy nadużycia wolności słowa, stanowiące ściganą z oskarżenia prywatnego zniewagę lub zniesławienie określonych osób (art. 135 ust. 1 Prawa o prokuraturze⁶⁶; art. 8 ust. 2 Prawa o adwokaturze⁶⁷ oraz art. 11 ust. 2 ustawy o radcach prawnych⁶⁸ i art. 11 ust. 2 ustawy o rzecznikach patentowych⁶⁹).

Stwierdzenie wystąpienia analizowanej przesłanki powinno prowadzić do umorzenia zarówno postępowania przygotowawczego, jak i sądowego. Z pozycji prowadzonej analizy (dotyczącej uzasadnień postępowań przygotowawczych) należy wskazać, że w sporządzanym uzasadnieniu powinno się znaleźć głównie wskazanie rodzaju immunitetu materialnego powodującego niemożność prowadzenia postępowania (np. sam fakt braku odpowiedzialności karnej Prezydenta RP), ewentualnie wyjaśnienie, dlaczego danej osobie w konkretnej sytuacji ów immunitet przysługiwał (np. wskazanie, że dane słowa adwokata padły w toku mowy końcowej sądu). Elementy sprawozdawcze uzasadnienia (jakie czynności przeprowadzono, jaka była ich chronologia itd.) jawią się jako zbędne, a nawiązanie do przeprowadzonych dowodów i ich oceny oraz ustalonego stanu faktycznego sprawy powinno pojawić się ewentualnie tylko w niezbędnym zakresie związanym ze stwierdzeniem występowania immunitetu (czyli np. właśnie ustalenia miejsca i sposobu działania adwokata). W związku z tym, gdyby wprowadzono taką konstrukcję przepisów, aby w sentencji postanowienia o umorzeniu organ podawał obok przesłanki ogólnej także jej uszczegółowienie (z podaniem podstawy prawnej), to wydaje się, że w bardzo wielu przypadkach spowodowałoby to rezygnację stron z chęci pozyskania uzasadnienia. Taka sformułowana hipotetyczna sentencja postanowienia zawierałaby minimalnie wymaganą treść, aby oddać tok finalnej konkluzji podmiotu podejmującego decyzję o umorzeniu śledztwa.

9) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. (brak skargi uprawnionego oskarżyciela)

Wskazana przesłanka procesowa wywodzi się z zasady skargowości polegającej na tym, że postępowanie karne może toczyć się tylko w wyniku złożenia skargi przez ustawowo

⁶⁵ Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/4.

⁶⁶ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 390).

⁶⁷ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 ze zm.).

⁶⁸ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 499).

⁶⁹ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 303 ze zm.).

do tego uprawniony podmiot i tylko w granicach tej skargi⁷⁰. Jest to generalnie negatywna przesłanka procesowa o charakterze względnym, albowiem okoliczność wystąpienia tej przesłanki w danej sprawie nie stoi na przeszkodzie temu, aby sprawa toczyła się jeszcze raz po tym, jak uprawniony oskarżyciel złoży w niej skargę⁷¹. Innymi słowy, umorzenie postępowania z powodu wystąpienia przesłanki braku skargi uprawnionego oskarżyciela rodzi powagę rzeczy osądzonej jedynie w odniesieniu do analogicznego układu procesowego, czyli sytuacji ponownego wniesienia skargi przez osobę lub podmiot już raz uznany za nieuprawniony⁷².

Przesłanka ta może wystąpić teoretycznie w każdego rodzaju postępowaniu:

- 1) z oskarżenia publicznego, jeśli aktu oskarżenia nie wnosi prokurator, tylko inny podmiot, i przekroczy on swoje ustawowe umocowanie (np. Straż Graniczna wniesie oskarżenie o rozbój)⁷³;
- 2) z oskarżenia prywatnego, jeśli oskarżenia nie wniesie pokrzywdzony lub osoby najbliższe dla pokrzywdzonego (a ścigania nie obejmie prokurator)⁷⁴;
- 3) z oskarżenia subsydiarnego, jeśli oskarżenia nie wniesie pokrzywdzony⁷⁵ lub wniesiony akt oskarżenia nastąpi z naruszeniem formalnych (ściśle uregulowanych) zasad jego wnoszenia określonych w art. 55 k.p.k. (np. nie zostanie „wyczerpana” droga wnoszenia zażalenia do sądu lub prokuratora nadrzędnego)⁷⁶.

Możliwe jest też stwierdzenie wystąpienia analizowanej przesłanki przez sąd odwoławczy, jeśli dojdzie do sytuacji, w której sąd pierwszej instancji orzeknie o czynie nieobjętym zakresem aktu oskarżenia (w sytuacji braku rozszerzenia aktu oskarżenia na podstawie art. 398 k.p.k.).

Analizowana przesłanka procesowa jest bez wątpienia przesłanką formalną, która występować będzie jednak wyłącznie na etapie postępowania sądowego. Nawet bowiem, jeśliby doszło do prowadzenia postępowania przygotowawczego przez nieuprawniony podmiot, to po pierwsze – zobligowany będzie on do przekazania sprawy uprawnionemu podmiotowi w razie wykrycia swej niewłaściwości w toku postępowania, a po drugie – jego wykrycie na etapie sądowym będzie skutkowało umorzeniem postępowania właśnie ze strony już sądowej. W związku z tym zbędne jest prowadzenie analizy co do treści potencjalnego uzasadnie-

⁷⁰ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. D. Świecki, Warszawa 2020, s. 159.

⁷¹ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1973, s. 443; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1995, s. 109; Z. Gostyński, S. Zabłocki, [w:] *Kodeks...*, s. 319.

⁷² Wyrok SN z dnia 28 września 1973 r., III KR 182/73, OSNKW 1974, nr 3, poz. 53 z glosą aprobującą M. Cieślaka, Z. Dody, „Palestra” 1975, nr 3, s. 48 oraz glosą W. Daszkiewicza, „Państwo i Prawo” 1975, nr 11, s. 120.

⁷³ T. Grzegorzcyk, G. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 210.

⁷⁴ T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*, t. 1 (2014), s. 148.

⁷⁵ Tak SN w postanowieniu z dnia 5 grudnia 2017 r., II KK 393/17, Legalis.

⁷⁶ Por. wyrok SN z dnia 20 marca 2013 r., IV KK 42/13, Legalis; postanowienie SA w Katowicach z dnia 17 marca 2010 r., II AKz 107/10, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 10, poz. 17.

nia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego z powodu wystąpienia tej przesłanki, bo taka sytuacja na tym etapie procesu nie wystąpi.

10) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 10 k.p.k. (brak zezwolenia na ściganie lub wniosku od osoby uprawnionej)

Opisana przesłanka zawiera w sobie w istocie dwie odrębne sytuacje: braku zezwolenia na ściganie oraz braku wniosku o ściganie.

Pierwsza z wymienionych przesłanek wiąże się z immunitetami formalnymi o charakterze względnym, które mogą być uchylone decyzją określonego przez prawo organu. Jeżeli zatem organ ten nie wyrazi zgody na pociągnięcie danej osoby do odpowiedzialności karnej (a osoba ta sama nie zrzeknie się swojego immunitetu), to prowadzenie postępowania karnego nie jest możliwe. Przykładowo taki immunitet przysługuje posłom i senatorom, sędziom sądów powszechnych, wojskowych, administracyjnych, prokuratorom, Rzecznikowi Praw Obywatelskich. Należy podkreślić, że zezwolenie na ściganie jest przesłanką niezależną od trybu ścigania karnego, natomiast aktualizuje się w odniesieniu do określonych sprawców, a niekiedy także w odniesieniu do określonych przestępstw⁷⁷.

Należy wskazać, że negatywna przesłanka procesowa nie pozwala na wszczęcie i prowadzenie postępowania przygotowawczego w fazie *in personam* oraz postępowania głównego sądowego, nie stanowi natomiast negatywnej przesłanki dla wszczęcia postępowania przygotowawczego w sprawie (*in rem*)⁷⁸. Jest to oczywiste, bo aby ocenić, czy dana przesłanka zachodzi, najpierw musi być ustalone to, jaki czyn mógł zostać popełniony (z jaką kwalifikacją prawną) i potencjalnie, przez kogo (w tym, czy osobę tę obejmuje immunitet). Gdy zachodzi potrzeba uchylecia immunitetu, organy procesowe podejmują stosowne czynności przez zawnioskowanie o uchylenie danej osobie immunitetu.

Druga z przesłanek (brak wniosku osoby uprawnionej) swoje źródło znajduje w przepisach Kodeksu postępowania karnego. Zgodnie z art. 12 k.p.k. istnieje bowiem grupa przestępstw, co do których ścigania organy potrzebują wniosku od uprawnionej osoby. Jeśli taka osoba nie złoży stosownego wniosku, wówczas postępowanie nie może być dalej prowadzone, podobnie jak w sytuacji gdyby wniosek został złożony, ale przez osobę nieuprawnioną, np. osobę niebędącą pokrzywdzonym bądź też osobę nieuprawnioną do działania w imieniu pokrzywdzonego⁷⁹.

⁷⁷ T. Grzegorzcyk, *Zezwolenie na ściganie [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, red. nacz. t. 4, *Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015, s. 485.

⁷⁸ Por. postanowienie SN z dnia 18 lutego 2015 r., V KK 296/14, OSNKW 2015, nr 6, poz. 52.

⁷⁹ T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*, t. 1 (2014), s. 149–150.

Wydaje się, że jeżeliby przepisy nakazywały konkretyzację sentencji postanowienia o umorzeniu śledztwa w związku z wystąpieniem analizowanej przesłanki, to również spowodowałoby sytuację, w której zrozumienie merytorycznego rozstrzygnięcia organu ścigania byłoby łatwiejsze dla odbiorcy postanowienia. Przykładowo, podanie, że postępowanie jest umorzone z uwagi na brak zgody uprawnionego podmiotu, rodzi wiele pytań odnośnie do tego, jaki to podmiot, w jaki sposób nie wyraził zgody itd. Natomiast konstrukcja sentencji, w której poda się więcej szczegółów, np. że Sejm RP nie wyraził zgody na uchylenie immunitetu, albo że w sprawie brak jest wniosku pochodzącego od uprawnionej osoby w postaci określonego pokrzywdzonego, powoduje, że odbiorca danego postanowienia rozumie, a w każdym razie może wyraźnie odczytać kluczowy powód decyzji organów ścigania. To zaś potencjalnie może go zniechęcać do pozyskiwania szerszego uzasadnienia takiej decyzji. Kluczem do sytuacji jest to, by odbiorca miał w skrócie w sentencji postanowienia podany podstawowy powód umorzenia śledztwa. Wydaje się, że stworzenie mechanizmu uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa z powodu wystąpienia analizowanej negatywnej przesłanki procesowej wyłącznie na wniosek uprawnionego podmiotu byłby w pełni uzasadniony.

11) Przesłanka z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. (inna okoliczność wyłączająca ściganie)

Należy wskazać, że powyżej wskazana przesłanka procesowa, natury ogólnej i niedookreślonej powoduje, iż w istocie rzeczy w literaturze uznaje się, że katalog negatywnych przesłanek procesowych nie jest zamknięty. W literaturze przyjęto kilka okoliczności, które są uznawane za mieszczące się w katalogu innych okoliczności powodujących umorzenie postępowania przygotowawczego. Są nimi:

- abolicja rozumiana jako klauzula zawarta w akcie prawnym rangi ustawy, zawierająca zakaz wszczynania i nakaz umorzenia postępowań już wszczętych w określonych kategoriach spraw (tzw. abolicja niepełna) lub przebaczenia i puszczania w niepamięć danych sprawy (klasyczna abolicja pełna)⁸⁰;
- tzw. konsumpcja skargi publicznej, czyli sytuacja, kiedy oskarżyciel traci swoje uprawnienie do oskarżania (np. z uwagi na upływ terminu lub na uprzednio skuteczne prawnie cofnięcie aktu oskarżenia)⁸¹;
- ułaskawienie prezydenta⁸²;
- zasada specjalności w prawie ekstradycyjnym. Wynika z niej, że osoba wydana nie może bez zgody państwa wydającego być ścigana, skazana ani pozbawiona wolności

⁸⁰ J. Kosonoga, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k., teza 228.

⁸¹ R. Kmiecik, *Prawomocność postanowień prokuratora w świetle k.p.k. z 1997 r.* [w:] *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998, s. 198–199; D. Strzelecki, *Konsumpcja skargi publicznej*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 2, s. 46 i n.

⁸² K. Dudka, [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 17 k.p.k.

w celu wykonania kary za inne przestępstwo popełnione przed dniem wydania niż to, w związku z którym została wydana (art. 596 k.p.k.)⁸³.

W kontekście prowadzonej analizy niezbędne wydaje się, aby w razie stworzenia mechanizmu uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa tak sformułować przepisy, aby sentencja postanowienia precyzyjnie określała, jaką „inną przesłankę” organy ścigania wzięły pod uwagę (np. podanie, że z powodu ułaskawienia prezydenta z danego dnia). Wówczas podmiot będący odbiorcą postanowienia o umorzeniu śledztwa będzie miał ogólne pojęcie, jaki był powód zapadłego rozstrzygnięcia i będzie mógł zdecydować, czy uzyskana informacja jest wystarczająca, czy też chciałby uzyskać w tym względzie jakieś bliższe i bardziej szczegółowe informacje.

⁸³ S. Milczanowski, *Uwagi na temat zasady specjalności jako przesłanki ekstradycyjnej* [w:] *Problemy prawa karnego*, t. 25, red. L. Bogunia, Wrocław 2009, s. 129–145. Takie stanowisko zajmuje też orzecznictwo – por. wyrok SA w Katowicach z dnia 11 lutego 2013 r., II AKa 268/12, „Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach” 2013, nr 3, poz. 25; zob. też wyrok SN z dnia 17 grudnia 1999 r., IV KKN 366/99, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2000, nr 6, poz. 11.

Podsumowanie i wnioski *de lege ferenda* (mgr Roland Szymczykiewicz)

Reasumując, należy wskazać, że katalog przesłanek dla umorzenia postępowania przygotowawczego jest bardzo szeroki. Aktualnie przyjęte rozwiązania powodują, że zachodzi znacząca różnica pomiędzy procedurami uzasadniania przez organy ścigania decyzji procesowych o umorzeniu dochodzenia oraz śledztwa. Jak zostało to w opracowaniu przedstawione, pisemne uzasadnienie postanowienia o umorzeniu dochodzenia sporządzane jest tylko na wniosek inspektora pracy lub Najwyższej Izby Kontroli i tylko w sytuacji, gdy to te podmioty składały zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Z kolei pisemne uzasadnienie jest obligatoryjne dla wszystkich decyzji procesowych o umorzeniu śledztwa, niezależnie od podstawy prawnej takiego rozstrzygnięcia.

Należy odnotować, że jako notoryjny jawi się fakt, iż uzasadnienia umorzenia śledztwa liczą minimum od kilku do kilkunastu stron, a czas pracy nad ich sporządzeniem należy liczyć w pełnych godzinach roboczych, co najmniej kilku, przy odnotowaniu, że czas sporządzania rośnie wraz z objętością akt sprawy i jej zawartością. W przypadkach dużych spraw są to niekiedy dziesiątki godzin i więcej.

Zgodnie z wyrokiem TK z dnia 25 marca 2014 r.⁸⁴ mechanizm wydawania postanowienia o umorzeniu dochodzenia bez uzasadnienia jest zgodny z art. 78 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Warto podkreślić, że Trybunał orzekał w stanie prawnym, gdzie przepis nie przewidywał możliwości uzyskania nawet ustnego uzasadnienia od organu, jak to jest obecnie. Rozumując zatem na zasadzie *a maiori ad minus*, mechanizm sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego na uprawniony wniosek strony z pewnością spełnia konstytucyjne wymagania w tym zakresie. Należy ponadto zauważyć, że mechanizm sporządzania uzasad-

⁸⁴ Wyrok TK z dnia 25 marca 2014 r., SK 25/13, OTK-A 2014/3, poz. 33, <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/6778-postepowanie-przygotowawcze-wydanie-postanowienia-o-odmowie-wszczecia-dochodzenia-lub-umorzeniu-d> [data dostępu: 20.05.2024].

nienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego już jest wprowadzony do polskiej procedury karnej, choć w opisanym bardzo ograniczonym zakresie.

Głównym zarzutem przeciwko wprowadzeniu tego mechanizmu jest zarzut spowodowania przedłużenia postępowania sprawy, w razie gdyby rozstrzygnięcie organów ścigania miało być poddane kontroli sądowej lub kontroli wewnętrznej przez prokuratora nadzrędnego, w trybie aktualnych przepisów Kodeksu postępowania karnego. Obiektywnie takie wydłużenie postępowania by nastąpiło z uwagi na okres sporządzania uzasadnienia oraz kwestię prawidłowego jego doręczenia. Nie można jednak nie zauważyć, że mechanizm ten odciążyłyby prokuratorów⁸⁵ od sporządzania uzasadnień o umorzeniu śledztw, które faktycznie nie są potrzebne lub których nikt nie będzie kwestionował. Istnieje tu spory potencjał do zaoszczędzenia organom ścigania czasu czy też tzw. mocy przerobowych. Wskazany potencjalnie odzyskany czas mógłby (i powinien) być przeznaczony na inne sprawy, z korzyścią zarówno dla stron poszczególnych postępowań, jak i dobra szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości.

W związku z powyższym rozważając kwestię zmian legislacyjnych w procedurze karnej, należy wskazać, że istnieje co najmniej kilka możliwych scenariuszy zmian prawnych w analizowanym obszarze:

Po pierwsze, ustawodawca może wprowadzić ogólną (jednolitą) zasadę sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa w każdej sprawie, wyłącznie na wniosek uprawnionej strony składany w określonym terminie. Wydaje się, że klasycznie funkcjonujący termin 7 dni byłby tu właściwy.

Po drugie, ustawodawca może wprowadzić zasadę opisaną powyżej, lecz wprowadzić jednocześnie zapis o wyjątkowych sytuacjach, w których organ powinien od tej zasady odstąpić. Takimi wyjątkami mogłyby być (razem lub osobno):

- sytuacja, w której dobro wymiaru sprawiedliwości wymaga sporządzenia uzasadnienia z uwagi na konieczność prowadzenia postępowania bez żadnej zwłoki ze względu na charakter sprawy (ewentualnie: szczególny charakter sprawy);
- sytuacja, w której stosowany był środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania (lub w ogóle były stosowane środki zapobiegawcze);
- sytuacja szczególnego interesu strony postępowania (np. gdy pokrzywdzony jest ciężko chory, gdy od wyniku sprawy karnej zależy wynik zawisłej sprawy cywilnej);
- sytuacja ważnego interesu państwa, zwłaszcza w sprawach dotyczących funkcjonariuszy publicznych lub osób podlegających ochronie jak funkcjonariusze publiczni.

Po trzecie, ustawodawca mógłby iść też „drogą środka” i wybrać rozwiązanie, w którym uzasadnienia umorzeń śledztw byłyby sporządzane w trybie wnioskowym tylko w odniesieniu

⁸⁵ Dokładnie zaś rzecz ujmując: wszystkie organy ścigania uprawnione do prowadzenia śledztw.

do konkretnych przesłanek umorzenia (w pozostałym zakresie zaś pozostałby obowiązek ich sporządzania). Wydaje się, że takimi przesłankami mogłaby być większość przesłanek formalnych z art. 17 § 1 k.p.k. w postaci:

- pkt 3 – znikoma szkodliwość społeczna czynu,
- pkt 4 – ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze,
- pkt 5 – oskarżony zmarł,
- pkt 6 – nastąpiło przedawnienie karalności,
- pkt 7 – postępowanie co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się,
- pkt 8 – sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych,
- pkt 10 – brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej)
- pkt 11 – inna okoliczność wyłączająca ściganie, przy czym tutaj właściwe byłoby zobligowanie organu ścigania, by sprecyzował, tj. określił indywidualnie tę okoliczność.

Wskazać należy, że przesłanka określona w pkt 9 w tej analizie nie wchodzi naturalnie w rachubę z uwagi na fakt, iż jest to przesłanka do stosowania na etapie postępowania sądowego.

W analizowanym wariantcie ustawodawca mógłby rozważyć i wprowadzić wiele „kombinacji” odnośnie do tego, które z przesłanek wskazać jako te predestynujące sporządzenie uzasadnienia wyłącznie na wniosek uprawnionego podmiotu.

Po czwarte, ustawodawca może również zdecydować się na opisany wariant „mieszany”, przyjmując zupełnie inną (niż negatywne przesłanki procesowe) podstawę do wprowadzenia rozróżnienia na postanowienia o umorzeniu śledztwa uzasadniane z urzędu oraz na wniosek. Wskazana „linia podziału” mogłaby przebiegać między formalnym podziałem na przedmiot postępowania, tj. występki i zbrodnie. W wariantcie tym przykładowo tylko zbrodnie mogłyby być uzasadniane z urzędu.

Należy dodać, że w razie wprowadzania mechanizmu sporządzania uzasadnień śledztwa na wniosek uprawnionych podmiotów zasadna byłaby zmiana przepisów określających treść sentencji postanowienia o umorzeniu śledztwa, zgodnie z sugestiami zmian opisanych szczegółowo przy analizie poszczególnych przesłanek procesowych. Chodziłoby o to, by sentencja ta zawierała nie tylko samo powołanie art. 17 § 1 k.p.k. i konkretną przesłankę, ale też jej dookreślenie (np. podanie przepisu, na podstawie którego uznano, że sprawca nie podlega karze). Taka sytuacja pełniejszej sentencji czy też pełniejszej podstawy prawnej ewidentnie sprzyjałaby temu, by zmniejszyć liczbę wniosków o uzasadnienie danego postanowienia o umorzeniu śledztwa.

Na marginesie należy wskazać, że wprowadzając analizowane zmiany, ustawodawca będzie musiał podjąć decyzję odnośnie do kwestii procedury zaskarżania decyzji o umorzeniu śledztwa. Na tym polu, poza oczywiście jawiącym się rozwiązaniem, aby złożenie za-

żalenia następowało w określonym terminie od odbioru sentencji postanowienia z uzasadnieniem, można też rozważyć wariant możliwości składania zażalenia bezpośrednio tylko po otrzymaniu sentencji danego postanowienia. Takie zaskarżanie postanowień mogłoby mieć miejsce, jeżeli ich sentencje zawierałyby wystarczającą informację o podstawie decyzji procesowej. Przykładowo, jeżeli w sentencji postanowienia o umorzeniu postępowania z powodu przedawnienia podana była kwalifikacja prawna czynu z datą jego popełnienia, to uprawniony podmiot, mając tylko te informacje, mógłby wywodzić merytoryczne zażalenie (kwestionujące kwalifikację prawną lub sposób policzenia przedawnienia). Decyzja w przedmiocie analizowanej kwestii jest tu tylko sygnalizowana, niejako jako pochodna ewentualnej decyzji ustawodawcy.

Reasumując, istnieje co najmniej kilka wariantów rozszerzenia aktualnie już funkcjonującego mechanizmu sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Ich rodzaj został wcześniej opisany, zaś ewentualne preferencje organów ścigania co do ich trybu można zbadać w drodze badania ankietowego, wywiadów lub rozmów z przedstawicielami środowiska poszczególnych organów ścigania (prokuratury, CBA, ABW itd.). Naturalnie ustawodawca zawsze może też pozostawić istniejący stan prawny, choć wydaje się, że dobro wymiaru sprawiedliwości i względy ekonomiki procesowej przemawiają za tym, by choćby czasowo, ale spróbować nowych rozwiązań w analizowanym względzie i rozszerzyć w postępowaniu karnym mechanizm sporządzania uzasadnienia postanowienia o umorzeniu śledztwa na wnioski uprawnionych podmiotów. Warto byłoby również, aby wówczas przy okazji ustawodawca rozważył wprowadzenie tego mechanizmu również odnośnie do postanowień o umorzeniu dochodzenia, a przynajmniej do wybranych podstaw jego umorzenia (art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.) dla wszystkich podmiotów uprawnionych do składania zażalenia na taką decyzję procesową.

Bibliografia

- Bojarski T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012.
- Brodzisz Z., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2016.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989.
- Buchała K., Zoll A., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
- Cieślak M., *O przesłankach procesowych w polskim postępowaniu karnym (Podstawowe założenia i problemy metodologiczne)*, „Państwo i Prawo” 1969, nr 12.
- Cieślak M., *Polska procedura karna*, Warszawa 1973.
- Cieślak M., *Polska procedura karna*, Warszawa 1984.
- Czapigo A., *Umorzenie postępowania z powodu niepopelnienia czynu*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 1.
- Daniluk P., *Kryteria określające zakres dóbr prawnych będących przedmiotem dyspozycji w warunkach kontratypu zgody uprawnionego*, „Przegląd Sądowy” 2007, nr 4.
- Daniluk P., *Warunki determinujące skuteczność zgody uprawnionego w prawie karnym*, „Palestra” 2005, nr 1-2.
- Dębski R., [w:] *System Prawa Karnego*, t. 3, *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, red. R. Dębski, Warszawa 2013.
- Dudka K., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, LEX 2023.
- Golik C., *Uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu dochodzenia sporządzone w trybie art. 325e § 1 k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 4.
- Gostyński Z., Zabłocki S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. Z. Gostyński, Warszawa 2003.
- Grajewski J., Steinborn S., [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX 2015.
- Grajewski J., Steinborn S., [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1-424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Grzegorzczuk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003.

- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Artykuły 1–467, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T., *Zezwolenie na ściganie* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. nac. P. Hofmański, t. 4, *Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015.
- Grzegorzczak T., Tylman G., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014,
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011.
- Kardas P., *Dozwolone ryzyko sportowe – pozaustawowy kontratyp czy element precyzujący płaszczyznę bezprawności?*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 1.
- Kmieciak R., *Prawomocność postanowień prokuratora w świetle k.p.k. z 1997 r.* [w:] *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998.
- Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011.
- Kosonoga J., [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, R. Zabłocki, LEX 2017.
- Krajewski R., *Kontratypy weselne*, „Palestra” 2014, nr 5–6.
- Kurowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. D. Świecki, Warszawa 2018.
- Kurowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. D. Świecki, Warszawa 2020.
- Kurowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX 2023.
- Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2009.
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1995.
- Marszał K., *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008.
- Milczanowski S., *Uwagi na temat zasady specjalności jako przesłanki ekstradycyjnej* [w:] *Problemy prawa karnego*, t. 25, red. L. Bogunia, Wrocław 2009.
- Nowak C., *Prawo do rzetelnego procesu sądowego w świetle EKPC i orzecznictwa ETPC*, [w:] *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009.
- Pachowicz Z., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2023.
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012.
- Rogalski M., *Res iudicata jako przesłanka procesu karnego*, Rzeszów 2004.
- Skorupka J., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Legalis 2020.
- Stefański R.A., *Podstawy i przyczyny umorzenia postępowania przygotowawczego*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 2–3.
- Steinborn S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, LEX 2016.

- Strzelecki D., *Konsumpcja skargi publicznej*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 2.
- Tylman J., [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2003.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018,
- Warylewski J., *Kontratypy wiosenne*, „Palestra” 1999, nr 7-8.
- Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973.
- Wolter W., *Prawo karne*, Warszawa 1947.
- Woźniewski K., *Prawidłowość czynności procesowych w polskim procesie karnym*, Gdańsk 2010.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.
- Zagrodnik J., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, LEX 2023.